

**"INSON QADRI: TARIXIYLIK VA ZAMONAVIYLIKNING ILMIY-
NAZARIY TALQINLARI"**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLAR TO'PLAMI

**"HUMAN VALUES: SCIENTIFIC AND THEORETICAL
INTERPRETATIONS OF HISTORICITY AND MODERNITY"**
Republican scientific-practical conference on the subject

**«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ: НАУЧНЫЕ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ
ИНТЕРПРЕТАЦИИ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ»**
Республиканская научно-практическая конференция

www.namspi.uz

Namangan 2024-yil, 3-iyun

***“Inson qadri: tarixiylik va zamonaviylikning ilmiy-nazariy talqinlari”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. NamDPI – 2024***

Bosh muharrir:

B. E. Xusanov

Namangan davlat pedagogika instituti rektori

Mas’ul muharrir:

M. R. Qodirxonov

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo’yicha prorektor

Mas’ul muharrir o‘rinbosari:

S. M. Botirova

Gumanitar fanlar kafedrasi mudiri

TAHRIR HAY’ATI:

Xaydarov B. U. – Tarix fanlari nomzodi, dotsent;

Abdullayev A. N. – Falsafa fanlari bo’yicha falsafa doktori, dotsent;

Yuldashev J. A. – Pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori, dotsent;

Qambarov A. B. – Falsafa fanlari bo’yicha falsafa doktori, katta o‘qituvchi;

Zaynobiddinova N. – Falsafa fanlari bo’yicha falsafa doktori, katta o‘qituvchi;

Ataxanov B. T. – Tarix fanlari bo’yicha falsafa doktori, katta o‘qituvchi;

Ismoilov T. I. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Texnik muharrirlar: R. M. Akbarov, M. M. Umarov, I. X. Ja’farov

Mazkur “Inson qadri: tarixiylik va zamonaviylikning ilmiy-nazariy talqinlari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari Namangan davlat pedagogika instituti Ilmiy-texnik kengashining 2024-yil 11-iyundagi 6-sonli yig’ilish qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma’lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN – 2024

tiklaydi. Agar ishini to‘xtovsiz davom ettirilsa, bu charchoq holatiga olib keladi. Charchoq esa inson jismoniy holatiga ham salbiy ta’sir etishi mumkin. Amaliyot hamda fanda charchash ham o‘ta jiddiy kasallik sifatida ko‘rsatiladi va hatto bu holat surunkali charchoq sindromiga ham aylanishi mumkin. **Surunkali charchoq sindromi** rivojlangan mamlakatlarda eng ko‘p uchraydi. Kasallik uzoq davom etadigan charchoq bilan ajralib turadi, u uzoq dam olgandan keyin ham yo‘qolmaydi. Kasallikdan oldin odam ko‘pincha stressli yoki g‘ayrioddiy vaziyatni boshdan kechiradi, bu esa undan katta kuch talab qiladi. Vujudga kelishi avtonom asab tizimining markaziy tartibga solish markazlarining nevrozlari rivojlanishi bilan bog‘liq. Surunkali charchoq 6 oy yoki undan ko‘proq davom etishi mumkin. Kasallikni qo‘zg‘atadigan omillar jismoniy faoliyatga zarar etkazadigan muvozanatsiz hissiy va intellektual yukdir. Katta shaharlarning aholisi, tadbirkorlar va ishini bajarishda mas‘uliyati yuqori bo‘lgan odamlar xavf ostida[2].

Shifokorlar ham shuning uchun dam olishning foydalari haqida ko‘p ta’kidlab o‘tadilar. Bevosita madaniy hordiq chiqarish inson salomatligi uchun foydadan holi emas.

Shuningdek, qomusimizning 50-moddasida ham bugungi kunda katta e’tibor qaratilayotgan ta’lim sohasi haqida to‘xtalib o‘tildi. Moddada:

“ Har kim ta’lim olish huquqiga ega. Davlat uzluksiz ta’lim tizimi, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlari rivojlanishini ta’minlaydi. Davlat maktabgacha ta’lim va tarbiyani rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratadi. Davlat bepul umumiy o‘rta ta’lim va boshlang‘ich professional ta’lim olishni kafolatlaydi. Umumiy o‘rta ta’lim majburiydir. Maktabgacha ta’lim va tarbiya, umumiy o‘rta ta’lim davlat nazoratidadir. Ta’lim tashkilotlarida alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim va tarbiya ta’minlanadi” deya ta’kidlangan[3].

Bir so‘z bilan aytganda, konstitutsiyamizga inson qadrini ulug‘lash, uning huquqlarini taminlashga qaratilgan muhim manba sifatida qarash mumkin. Uning har bir bobi, har bir moddasida bugungi zamonning barcha jabhalari qamrab olingan. Har bir bandi esa aholi manfaatlariga qaratilgan bo‘lib, jamiyat taraqqiyoti va rivojiga hissa qo‘shishi tayin, albatta. Insonni o‘z yurtida qadr topishi, unga shart-sharoitlar yaratilishi bevosita insonda hayotga bo‘lgan qiziqishlarining yanada ortishi va jamiyat va davlat ravnaqiga o‘z hissasini qo‘shishiga muhim dasturiy vazifasini o‘taydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Konstitutsiya>
2. <https://dmclinic.uz/surunkali-charchoq-sindromi/>
3. <https://lex.uz/docs/-6445145>

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЮРИСТ ФАОЛИЯТИДАГИ КАСБИЙ МАСЪУЛИЯТ ВА АХЛОҚИЙ МУНОСАБАТЛАР.

Луиза Джураевна Туганова

Чирчиқ давлат педагогика университети ўқитувчиси

E-mail: luizatuganova@mail.ru

Тел: +998917791986

Аннотация. Бу мақолада, касбий фаолиятнинг инсон ҳаётида муҳимлик даражаси, унинг қизиқишлари, интилишлари, тараққиёт сари ҳаракат қилишига боғлиқ эканлиги, ҳамда ҳар бир мамлакатнинг тараққиёти ҳам ана шу кўникма ва малакалар йиғиндисидан

ташқил топган кўникмалар билан чамбарчас боғлиқ ҳолда ривожлантира олиш, ижтимоий жараённинг тўғри ташқил этилганлигидан далолат беради. Ахлоқий меъёrlарнинг тарбия жараёнида тўғри сингдирилиши шу мамлакат жамиятининг ютуғи ҳисобланиши тўғрисида тушунтирилишига ҳаракат қилинган. Дунёвий талаблар, ахлоқий жиҳатларга эътиборни кучайтириши борасида олиб бораётган сиёсий, иқтисодий, ижтимоий жараёнлардан ташқил топган.

Калит сўзлар: ахлоқ, қонун, касб, фаолият, жамият, ахлоқий категория, инсонпарварлик, тамаддун, этика.

Аннотация. В данной статье показано, что уровень значимости профессиональной деятельности в жизни человека зависит от его интересов, стремлений, стремлений к прогрессу, а также от умений и навыков, которые каждая страна может развивать в тесной связи с этой совокупностью умений и навыков, что свидетельствует о правильной организации социального процесса. Была предпринята попытка объяснить, что правильное усвоение нравственных норм в процессе воспитания считается достижением общества этой страны. Светские требования складываются из политических, экономических, социальных процессов, которые ведут к усилению внимания к моральным аспектам.

Ключевые слова: этика, право, профессия, деятельность, общество, нравственная категория, гуманность, тамаддун, этика.

Annotation. This article shows that the level of importance of professional activity in a person's life depends on his interests, aspirations, aspirations for progress, as well as on the skills and abilities that each country can develop in close connection with this set of skills, which indicates the correct organization of the social process. An attempt was made to explain that the correct assimilation of moral norms in the process of education is considered an achievement of the society of this country. Secular demands consist of political, economic, and social processes that lead to increased attention to moral aspects.

Keywords: ethics, law, profession, activity, society, moral category, humanity, tamaddun, ethics.

Кириш. Қадимдан ахлоқий муносабатлар тўғри шаклланган жамиятда инсонларнинг муносабатлари ўзаро хурма, эътибор, инсонпарварлик тамойилларига асосланган бўлиб, инсонийликка бўлган ишонч, эътиборнинг юқори босқичлари тўғрисида кўп ёзма маълумотлар бизгача етиб келган. Инсонларнинг ўзаро муносабатлари аста-секин маълум қондаларни, ундан кейин эса ҳуқуқий муносабатларнинг ташқил топишига сабаб бўлиб, касбий масъулият тушунчасини шакллантирган. Тамаддун жараёнига назар соладиган бўлсак, ижтимоий жараённинг ҳар қандай муносабатларини таркиб топишига сабабчи бўлган масъулиятли ёндашув фаолиятнинг асоси ҳисобланади.

Бугунги шароитда Янги Ўзбекистонни барпо этиш—бу шунчаки хохиш-истак, субъектив ҳодиса эмас, балки туб тарихий асосларга эга бўлган мамлакатимиздаги мавжуд сиёсий-ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий, маънавий-маърифий вазиятнинг ўзи тақозо этаётган, халқимизнинг асрий орзу-интилишларига мос, унинг миллий манфаатларига тўла жавоб берадиган объектив заруратдир.

Бизнинг дунёвий таракқиёт йўлимиз, ҳуқуқий давлат, адолатли фуқаролик жамиятини барпо этишга йўналтирилган бўлиб, жамият аъзоларининг ахлоқий ҳолатига, умумий маданият даражасининг шаклланганлигига узвий боғлиқ ҳолда мавжуд бўлади. Бу

эса, ҳукукий давлат ва фуқаролик жамиятини фақат юксак ахлоқий фазилатли жамиятда қарор топтириш мумкинлигидан далолат беради, амал қилиш эса ижтимоий муҳитга узвий боғлиқлигини кўрсатади. Шу қаторда шуни белгилаб ўтиш мақсадга мувофиқ, давлат янгича дунёқарашни шакллантиришга қаратаётган ҳаракатларни албатта ўз саҳасида етук кадрларга ҳам боғлиқ десак муболаға бўлмайди. Ана шундай воситаси сифатида намоён бўладиган ахлоқий нормаларнинг мавжудлиги эса ўз касбига бўлган масъулиятнинг ривожланишига сабаб бўлади.

Файласуфлардан Арасту ўз даврида мавжуд фанларни таърифлар экан, уларни учта асосий гуруҳга ажратган: назарий фанларга фалсафа, математика, физикани; ижодий фанларга санъат, бадий хунармандчиликни; амалий фанларга эса ахлоқшунослик ва сиёсатни киритган. Шу тариқа ахлоқшунослик фалсафа доирасида ажралиб чиқади ва мустақил фан сифатида шаклланади. Ҳозирда “Этика” ижтимоий-фалсафий фанлар тизимида ўзига хос ўринга эга бўлиб, ахлоқнинг келиб чиқиши, моҳияти, хусусиятлари, жамият тараққиётидаги ўрни тўғрисидаги фандир. У бошқа ижтимоий фанлар сингари ўз қонунлари ва категорияларига эга бўлиб, улар орқали ўз хулосаларини очиқ беради.

Вақт ўтганлигига қарамай, бугунги кунда ҳам кузатилаётган эски тузум иллатларидан қутулиш, ходимлар фаолиятидаги ахлоқий нормаларнинг устуворлигини таъминлаш, турли ахлоқий ғошиларнинг олдини олишга эҳтиёжнинг мавжудлигини кузатиб келмоқдамиз. Давлатимизда қабул қилинаётган қонун ва қонун ости ҳужжатларнинг ижросини таъминлаш асослари нафақат бошқарув тизимларига, балки шу органлар хизмат қилаётган халқимизга ҳам кўп аҳамиятли бўлиши, ҳокимият органлари ходимларининг одоб-ахлоқ қоидаларига риоя этишларини такомиллаштиради. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан “Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари ходимларининг одоб-ахлоқ намунавий қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2016 йил 2 март куни қабул қилинган 62-сонли қарори давлатимизда касб этикаси масалаларини ҳукукий жиҳатдан ривожланиш кўрсаткичидир. Янги Ўзбекистонда янгича дунёқараш ҳар томонлама жамиятимиз, унинг аъзоларига бевосита боғлиқдир. Бу дунёқарашни шакллантириш эса ахлоқий меъёrlар ва профессионал стандартларга мувофиқ ҳаракат қилишдан иборат. Шундай қилиб юристлар фаолиятидаги касбий жавобгарлик ва ахлоқий тамойилларга риоя қилиш нафақат унинг обрўси ва мижозлар ишончини таъминлайди, балки жамиятда ҳуқуқ-тартибот ва адолатни тарғиб қилади.

Ахлоқ тўғрисида Шарқ мутафаккирлари ва давлат арбоблари кўплаб қимматли фикрларни билдирганлар. Улар қаторида Абу Наср Фаробий “Фозил одамлар шаҳри” асарида, Юсуф Хос Ҳожибнинг “Қутадғу билиг” асарида, Кайковуснинг “Қобуснома” асарида, Амир Темурнинг “Темур тузуклари”да ва кўплаб бизга маълум тарихий асарларда давлат раҳбари, вазирлар, қозилар ахлоқи тўғрисида ибратли сўзлар келтирилган. Марказий Осиё Уйғониш даврининг буюк матаффакири Абу Наср Фаробий ўзининг “Фозил одамлар шаҳри” асарида, - “Бу шаҳарга ҳоким бўладиган инсон шу шаҳар аҳолисига имомлик қилувчи оқил киши бўлиб, у табиатан хислат-фазилатни ўзида бирлаштирган бўлиши зарур”, - деган эди.

Хулоса қилиб айтганда, касбий ахлоқий жиҳатлар ва муаммоларни ўрганиш зарур, айниқса замонавий шароитда асосий вазифа оммавий ёндашувда инсонпарварлик концепциясининг сақлаб қолишда, бу тушунчанинг ижтимоийлашиш жараёнида йўқолиб

кетишига йўл қўймасликдадир. Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришган кундан ахлоқ тушунчасини такомиллаштиришга, уни ривожлантиришга қаратилган хатти-ҳаракатлари ҳар бир босиб ўтилган меъёrlарда белгилаб ўтган. Биринчи беш асосий тамойил ундан кейин “Ҳаракатлар стратегияси”, бугунга келиб эса “Тараққиёт стратегия”лари таркибида асосий масала сифатида белгалаб қўйилган.

Юристларнинг касбий жавобгарлиги, шунингдек конунчилик ва суд амалиётидаги ўзгаришлардан доимо хабардор бўлиш учун ўз билим ва қўникмаларини доимий равишда янгилаб туриш ва такомиллаштириш назарда тутати. Уларнинг, мумкин бўлган манфаатлар тўқнашуви ёки касбий ахлоқ қоидаларини бузмаслик учун ўз ҳаракатларининг хатарлари ва оқибатларини етарли даражада баҳолай олиш муҳимдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ш. Мирзиёев. “Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси”. Ўзбекистон. Т- 2022. 3-бет.
2. Б. И. Исмаилов. Юристнинг касбий этикаси. Т. : 2019.
3. <https://shahidhrja.medium.com/al-farabi-political-philosophy>
4. Л. С. Лихачева. Этика: теория и практика. Екатеринбург. :2019

INSONPARVARLIK – INSON QADRINI BELGILOVCHI USTUVOR TAMOIYL

Baxromova Laylo Rayim qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti 3-bosqich talabasi

E-mail: laylorayimovna@gmail.com

Tel: +998 94-189-18-07

Annotatsiya: Ushbu maqolada insonparvarlik tamoyilining o'рни va ahamiyati tahlil qilindi. Unda xalqning tarixiy merosi va huquqiy an'analaridan kelib chiqqan insonparvarlik qadriyatlari O'zbekiston huquqiy tizimining barcha sohalarida ustuvorlik kasb etishi tahlil qilindi. Xalqaro tajriba, olimlar fikri o'rganilib maqolada yoritildi.

Kalit so'zlar: huquq prinsiplari, insonparvarlik, qadr-qimmat, qiynoq, Ombudsman, daxlsizlik, preventiv mexanizm.

Abstract: This article analyzed the role and importance of the humanitarian principle. It was analyzed that humanitarian values derived from the historical heritage and legal traditions of the people gain priority in all areas of the legal system of Uzbekistan. The international experience and opinions of scientists were studied and covered in the article.

Key words: legal principles, humanity, dignity, torture, Ombudsman, immunity, preventive mechanism.

Аннотация: В данной статье проанализированы роль и значение гуманитарного принципа. Проанализировано, что гуманитарные ценности, вытекающие из исторического наследия и правовых традиций народа, приобретают приоритет во всех сферах правовой системы Узбекистана. В статье изучен и освещен международный опыт и мнения ученых.

Ключевые слова: правовые принципы, гуманность, достоинство, пытки, омбудсмен, иммунитет, превентивный механизм.

MUNDARIJA / CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЕ

INSONPARVARLIK – UMUMHUQUQIY TAMOIYIL SIFATIDA		
	<i>Kirish soʻzi.</i>	3
1	<i>Umarov J. A.</i> Umumbashariy qadriyat sifatida insonparvarlik tamoyilining Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida huquqiy mustahkamlanishi.	4
2	<i>Ibraximov B. B., Mahkamov M.</i> Inson ijtimoiy huquqlarining konstitutsiyadagi kafolatlari.	7
3	<i>Tuganova L. Dj.</i> Янги Ўзбекистонда юрист фаолиятидаги касбий масъулият ва ахлоқий муносабатлар.	9
4	<i>Baxromova L. R.</i> Insonparvarlik – inson qadrini belgilovchi ustuvor tamoyil.	12
5	<i>Xojaeva A. A.</i> Xotin-qizlar huquqbuzarligini oldini olishda gender omillar.	15
6	<i>Xakimov S. M.</i> Talabalarning laboratoriya mashgʻulotlarini tashkil etishning pedagogik ahamiyati.	19
7	<i>Karimov D. A.</i> Talabalarning vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik asoslari	21
8	<i>Axmadjanova M. I., Xusnidinova N. S.</i> Ijtimoiy tarmoqlarda axborot xurujlari va tahdidlar.	23
9	<i>Abdugʻaniyev T. A.</i> Inson huquq va erkinliklarini milliy va xalqaro qonunchilikda aks ettirilishi.	26
10	<i>Muhammadiyev B.</i> Korrupsiyaviy xolatlarni kamaytirish va ularni oldini olishga takliflar.	30
11	<i>Komiljonov H. J.</i> Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning dolzarb vazifalari.	34
12	<i>Oribjonova S. I.</i> Inson huquqi va inson qadri.	37
13	<i>Yrmatov A. H.</i> Юкори синф ўқувчи – ёшларни “Ватан таянчи” ҳаракати орқали тарбиялашнинг ўзига ҳос талаблари.	39
14	<i>Salohiddinova E. N.</i> Insonparvarlikning-umumhuquqiy tamoyil sifatida bolalar tarbiyasida shakllantirish	44
15	<i>Poʻlatov Sh. Sh.</i> BMTning “Bola huquqlari toʻgʻrisida”gi konvensiyasi va unda yoshlar masalasi.	46
16	<i>Yusufjonov M. A.</i> Insonparvarlik tamoyilining xalqaro va milliy jihatdan eʼtirof etilishi.	49
INSON QADRINI TAʼMINLASHNING IJTIMOY-FALSAFIY OMILLARI		
17	<i>Uktamov N. I.</i> Globalizatsiya jarayonlarida inson qadrini ulugʻlashda ijtimoiy kapital omili.	53
18	<i>Zaynobidinova N. I.</i> Inson maʼnaviy kamolotida jaloliddin rumiy ijodining ahamiyati.	56